

Jan Nyström & Lennart Tonell (2012) *Planeringens grunder. En översikt*, tredje utgåvan, Studentlitteratur, Lund. ISBN: 978-91-44-06622-6. 341 sidor, häftad.

Vid samhällsplanerarutbildningarna i Umeå har vi länge använt de tidigare upplagorna av "Planeringens grunder – en översikt". Det är en bra bok att använda i undervisningen och den fyller definitivt ett behov i den anglofiterade kurslitteraturvärlden. Det gäller inte minst inom samhällsplaneringen. Det är därför som den nya, reviderade upplagan av "Planeringens grunder – en översikt" läses med tillförsikt och nyfikenhet. Jan Nyströms informativa och uppskattade bok har på ett förtjänstfullt sätt reviderats och utvecklats av hans kollega Lennart Tonell. När boken först gavs ut så fyllde boken ett tomrum. Svensk samhällsplanering fick liksom en bekräftelse med Plan- och bygglagen och Lagen om hushållning med naturresurser 1987 och "Planeringens grunder" är en slags konsekvens av samhällsplaneringens renässans. Boken var och är fortfarande ett slags "så här gör man samhällsplanering i Sverige" och har en tydlig öppning mot svensk planeringspragmatism.

Planering, är en tveeggad sak. Å ena sidan teoretiskt och utopiskt inspirerad med visioner om den ljusa och rättvisa framtiden där planeringen är garant för den bättre världen, å andra sidan pragmatiskt färgad med lagstiftning, riktlinjer och rekommendationer till ansvariga myndigheter. Samhällsplanering som verksamhet är befolkad av många olika professioner och

samhällsplaneringen styrs delvis av sin ideologi om visionens och utopins inneboende kraft. Samhällsplanering är delvis också en normativ verksamhet som också påverkas av normativ forskning.

Boken ger en överskådlig ingång till den rationella planeringsmodellen som genomsyrar svensk planering. Boken ger också en introduktion till de tidiga stadsplanemodellerna och utopierna som delvis hade ett betydligt bredare och mer socialt präglat angreppssätt på relationen byggd miljö och sociala förhållanden än de tidigare stadsplaneidealen. Le Corbusiers och Ebenezer Howards modeller har haft ett stort inflytande på svensk planering för att nu nämna två exempel. Just på den här punkten blir boken lite anglosaxiskt traditionell och ger utopierna stort utrymme. De urbana teorierna kan fylla en funktion i förhållande till den urbana verkligheten och den moderna storstadsplaneringen. Det är naturligtvis en viktig del av planeringen i Sverige. Stora delar av Sverige är dock inte storstad utan småstad, förort och glesbygd och i dessa bygder gäller delvis andra teoretiska utgångspunkter än de urbana utopierna och här finns kanske en liten lucka i bokens framställning. Planeringens förutsättningar i stora delar av landet skiljer sig delvis åt i förhållande till storstadsområdena. Avfolkning, förändring av service, gleshetens konsekvenser, åldrande befolkning etc är exempel på förutsättningar som är en realitet i stora delar av landet. Planering är inte bara offensivt och tillväxtfrämjande. Planering kan lika gärna gälla frågan om den hedervärda reträtten i

ordnade former. När den sista ambulansen rullar ut från Åsele ställs planeringen och samhällssolidariteten på sin spets.

Boken har en distanserad syn på den rationella planeringsmodellen och den sociala ingenjörskonsten men här finns en del att skriva på önskelistan också. Om planeringens teoretiska och praktiska rötter är viktiga så lutar kanske bokens bidrag mer mot den urbana planeringen än mot planering som begrepp och geografisk helhet. Den fysiska planeringens pragmatiska rötter i svenska förhållanden kunde ha utvecklats mer i boken, det gäller t ex arvet från den svenska eller europeiska bruksorten, resurshanteringen (skog) i Bergslagen under 1600-talet, liksom den fysiska riksplaneringen under 1960- och 70-talen. Den senare ligger ju till grund för en betydande del av den översiktliga fysiska planeringen idag. Den svenska regionalpolitiken och diskussionen om den regionala fördelningen och betydelsen av liknande förutsättningar för alla människor oberoende av var man väljer att bo hade kunna utvecklats liksom betydelsen av den svenska ortsstrukturen. Man kan skriva upp fler saker på önskelistan men just dessa är ändå angelägna ur ett svenskt samhällsplaneringsperspektiv.

Planering är ju i högsta grad en dynamisk process, inte bara praktiskt och konkret utan också teoretiskt. Den fysiskt präglade samhällsplaneringen i Sverige inkommerade de sociala perspektiven relativt tidigt och planeringsprocessen blev sedermera också mer kommunikativ till sin karaktär. Medborgarinflytandet är idag centralt i svensk samhällsplanering. I vid

mening har också samhällsplaneringen försökt förhålla sig till tanken om den hållbara utvecklingen. Detta lyfts fram i boken på ett resonerande sätt, men man kan också notera att hållbarhet har en normativ karaktär i planeringen, idag närmast illustrerad av en intressant utveckling på det miljöjuridiska området. Denna, ganska plötsliga förändring, vore också värd att lyfta fram.

Den nya upplagan av boken har också ett antal nyskrivna och/eller reviderade avsnitt. Boken är för det första berikad med fler exempel vilket underlättar läsningen och förståelsen. Betydelsen av bilen för planeringen har lyfts fram på ett intressant sätt. Avsnittet om planering över gränser har skrivits om och avsnitt om regionala utvecklingsplaner med mera har lagts till och i övrigt anpassats till ändringar i PBL samt nya planeringsinstrument som LIS och LOVA etc. Bokens stora förtjänst är dock den konkreta genomgången av den svenska samhällsplaneringen och de planinstrument som de svenska kommunerna förfogar över. Boken kommer även fortsättningsvis att ha en central roll i samhällsplanerarutbildningarna och i kombination med annan litteratur så utgör boken en grundbult i samhällsplanerpedagogiken. En bra bok för alla planerare har genom den senaste revideringen blivit ännu bättre. Bokens lätta språk och problematiserande framställning är också lovvärd. Planering är roligt och utmanande vilket boken lyckas förmedla.

Olof Stjernström

Sarlöv Herlin, Ingrid (2012). *Landskap för mångbruk: erfarenheter från England*. Stockholm: Forskningsrådet Formas. ISBN 978-91-540-6065-8. 271 s, häftad.

Vid Göteborgs universitet bedriver vi sedan ett antal år en utbildning i Landskapsvårdens hantverk (180 hp) där vi försöker lyfta upp landskapsfrågorna i flera av programmets kurser för att studenterna ska se landskapet som en resurs, dvs inte bara som ett jordbrukslandskap där vi producerar mat utan som en resurs för en mängd olika typer av aktiviteter. Flera nya förvaltningsformer har dykt upp på landskapsarenan under senare år, som biosfärsreservat och europeiska landskapskonventionen (ELC). Inom geografiämnet är landskapet ett centralt mötesrum där olika ämnesdiscipliner ständigt möts och vi som undervisar i geografi borde rimligtvis informera och diskutera hur vi kan utnyttja landskapet som ett verksamhetsområde för våra studenter när de är färdutbildade.

I detta sammanhang är Ingrid Sarlöv Herlins "Landskap för mångbruk" en bra bok som handlar om planering, förvaltning och skydd av landskapet som en mötesplats. Boken visar, med exempel från England, hur man kan arbeta med många olika värden samtidigt och hur olika krafter kan samverka. Den europeiska landskapskonventionen är ett centralt tema genom boken vilket ger läsaren ett utmärkt tillfälle att sätta sig in i konventionen och förstå dess betydelse för landskapsfrågor. Boken riktar sig till alla som är intresserade av landskapsfrågor och vi som jobbar med geografi borde rimligtvis också vara experter på området, inte minst för att kunna ge våra studenter en möjlighet att verka ute i landskapet och se möjligheter att skapa långsiktiga arbetstillfällen!

Boken inspirerar till ett kreativt tänkande

kring landskapet och texten binds ihop med fotografier från olika delar av England med tips och idéer hur man kan engagera lokalt boende så de lär sig att arbeta med det som är karakteristiskt för ett område. Författaren tar upp hur lagstiftning, planerings- och förvaltningssystem, jordbrukspolitik, historia, traditioner och språk ger olika förutsättningar för landskapets skötsel och förvaltning. Intressant är också att ta del av hur olika typer av discipliner tolkar begreppet landskap (*landscape*) och hur det tillämpas i planering och förvaltning. Landskapsekologer har sin syn på begreppet och vi som geografer ett annat! Landskapskonventionen förordar att landskap bildar en "helhet vars karaktär är ett resultat av påverkan av samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer, som måste behandlas tillsammans, inte var för sig". Landskapet skapar identitet och visar på den mångfald som finns inom Europas kultur- och naturarv, enligt författaren.

Ingrid Sarlöv Herlin diskuterar utifrån olika exempel hur landskapsförvaltning kan fungera samtidigt som boken försöker spegla olika frågor och intressen som ligger i tiden, både i England och i Sverige. Boken är indelad i olika kapitel där landskapsfrågorna lyfts upp beroende på var man befinner sig i landskapet oberoende om det är en nationalpark eller om det är i det stadsnära landskapet. Ett av kapitlen har rubriken "Metoder att beskriva landskapets karaktär" och i just England har utvecklats viktiga metoder för analys och värdering av landskapet. Här kommer naturligtvis ett av geografernas viktigaste moderna redskap in, Geografiska informationssystem (GIS) och inte minst kartan. Med hjälp av metoden "Landscape Character Assesmenty" (LCA) kan placering av vindkraftverk vägas in på ett sätt som bättre tar hänsyn till landskapets karaktär. Synnerligen högaktuellt för det svenska landskapet där

vindkraftsfrågorna blivit en ”stridsfråga” för många boende i närheten av tilltänkta vindkraftsparker.

Ett annat viktigt område som Sarlöv Herlin tar upp är hur landskapet kommer att påverkas av klimatförändringarna. Klimatförändringarna kommer utan tvivel att leda till landskapsförändringar. Landskapet förändras också av politiska och ekonomiska reaktioner på klimatförändringarna och deras effekter. Boken presenterar ett exempel på en handlingsplan för klimatförändringar med förslag på de viktigaste åtgärderna när det gäller landskapet inom ett av Englands distrikt. Här har vi mycket att lära oss, särskilt vad gäller att skaffa oss kunskap om klimatförändringarnas effekter.

I Sverige kan vi lära oss av exemplen och erfarenheterna från England, inte minst hur vi ska genomföra landskapskonventionen. I slutet av boken tar författaren upp frågor och försöker ge svar på hur vi kan arbeta för en mer aktiv landskapspolitik i det svenska

landskapet. Sarlöv Herlin hänvisar till bland annat Sverker Sörlins idéhistoriska perspektiv på utvecklingen av svensk naturvård och friluftsliv, men också till kulturgeografen Marie Stensekes frågor om hur samhällsintressen och olika friluftsanspråk bättre kan integreras vid bildandet av nationalparker. En av slutfrågorna i boken är om ”vi har en demokratisk tillgång till landskapet”? Detta är en högintressant fråga med tanke på att regeringen har börjat se över Allemansrätten och hur den mer kan anpassas efter dagens samhälle! Boken ger bra information och idéer till hur vi kan och bör jobba med landskapsfrågor. Boken är läsvärd och ger många tankar kring hur vi i Sverige kan arbeta med europeiska landskapskonventionen. Språket är också genomgående enkelt, vilken torde göra det lätt att ta till sig innehållet för såväl studenter som andra intresserade.

Bo Magnusson

David O. Kronlid, red.(2010) *Klimatdidaktik – att undervisa för framtiden*. Liber, Stockholm. (189 sid.)

Redaktören David O. Kronlid och hans fem medförfattares bok skall läsas som ”... ett ödmjukt, nyfiket och experimentellt försök att delta i ett tämligen nystartat samtal om huruvida klimatförändringarna påverkar didaktisk forskning och undervisning och vice versa ...” Efter att ha läst boken och diskuterat dess innehåll med ett flertal av mina studenter, anser jag att författarna till största delen har lyckats med sitt försök. *Klimatdidaktik* består av sju mycket olika kapitel, och vänder sig främst till lärarstudenter och

yrkesverksamma lärare. Boken kan dock läsas med behållning av andra aktörer med koppling till hållbar utveckling med fokus på klimatförändring och klimatundervisning.

Klimatdidaktik utger sig inte för att vara en metodbok i klimatundervisning, vilket är viktigt att ha i åtanke när man läser boken. Som bokens titel säger är den betydligt bredare än enbart undervisningsmetoder. Innehållsurval, undervisningsstrategier, kunskapssyn, etiska perspektiv m.m. behandlas. Allt med fokus på just klimatförändring.

Bokens inledande kapitel, skrivet av redaktören själv, belyser många viktiga och kontroversiella aspekter av klimatförändringar. För de läsare som känner sig osäkra på

vad klimatundervisning kan tänkas innehålla kan kapitlet understundom kännas övermäktigt. Området är oerhört komplext och kapitlet är mycket omfångsrikt och innehåller många (användbara) referenser. En modell, en klimatdidaktisk triangel, kan ses som ett försök att klargöra en del av komplexiteten. Triangeln lyfter fram kunskapsosäkerhet, politiska och vetenskapliga kontroverser samt värderingskonflikter som tre viktiga dimensioner. Mina studenter blev dock förvirrade av beteckningen klimatdidaktisk triangel, då de var vana vid den ”klassiska” didaktiska triangeln med vad, hur och varför aspekter.

Påföljande sex kapitel lyfter fram olika delar av vad som kan omfattas av begreppet klimatdidaktik. Vi finner t.ex. diskussioner kring demokratibegrepp och klimatpolitiskt deltagande, men också koppling till skönlitteratur och klimatkritisk läsning i ett undervisningssammanhang.

Att hälsa påverkas av klimatförändringar är utan tvivel, men hur definierar vi egentligen hälsa? Vilken betydelse har definitionen för vår undervisning? Kronlid och Quennerstedt förespråkar ett salutogent perspektiv där elevens reflektion kring livskvalitet och välbefinnande har en given plats.

Jörgen Mattlar lyfter i sitt kapitel fram hur webbaserade medietexter kan användas i en undervisning kopplad till hållbar utveckling. Hur talas det om klimat och konsumtion? Vem framställs som offer? Hur upplever eleverna de diskurser som finns?

Tre tabeller påvisar och diskuterar skillnader mellan olika klimatetiska reflektionsmodeller i kapitel 6. Etik är ett angeläget

område som ofta upplevs som svårt och undviks därmed. Alternativt lämnas etiska resonemang över till lärare i religion och filosofi. Kronlids kapitel lotsar elegant läsaren mellan de olika modellerna och ger en god struktur att bygga vidare på för den som tidigare har upplevt området som svårt. Bravo!

I det avslutande kapitlet får läsaren tre klimatdidaktiska tankeredskap som behandlar undervisningsstrategier, kunskapsinnehåll och klimatkunnsighet. Detta kapitel ställer, precis som kapitel 1, krav på läsaren. Har man ringa förkunskaper inom miljödidaktik gäller det att vara fokuserad och stanna upp och reflektera över det som sägs.

Klimatdidaktik kan med fördel användas som kurslitteratur inom lärarutbildningen i Sverige, dock med obligatoriskt seminarium där innehåll diskuteras. Boken som visar på områdets bredd och komplexitet, lämpar sig för lärare inom samtliga ämnen. Traditionellt tänker man kanske klimat = naturvetenskap, men efter att ha läst denna bok inser läsaren att alla ämnen bör innehålla inslag kopplade till klimatförändringar.

Karin Wakeham, lärarutbildare
Linköpings Universitet

*

Vill du recensera litteratur inom geografi- eller utbildningsområdet för Geografiska Notiser? Hör i så fall av dig till recensionsredaktör Karin Wakeham (mejl: karin.wakeham@liu.se, telefon: 0704 36 62 69.